

WERKEN MET 'CONTRACTEN' IN DE HULPVERLENING: ERVARINGEN, BEDENKINGEN EN EVOLUTIES BINNEN OIKOTEN

L. Van Garsse *

Inleiding

Sommige begrippen uit de alternatieve hoek van de hulpverlening kennen de laatste tijd bedenkelijk veel succes. De vroegere kreten en slogans van de hulpverlenings-oppositie lijken deze dagen gemeengoed geworden. Termen als 'emancipatie', 'vrijwilligheid', 'zelfredzaamheid' en 'zelfstandigheid' vindt men niet enkel in de meeste brochures en jaarverslagen, men kan ze zelfs lezen in recente ministeriële teksten en reglementeringen.¹

Hetzelfde succes viel de term 'contract' te beurt. Zo gaf Minister LENSSENS aan de Erkenningscommissie de opdracht te onderzoeken 'hoe de contractgedachte verder gestalte moet krijgen'.²

In het advies van de commissie zelf vinden we dan het 'hulpverleningscontract van verantwoordelijkheidszin'³ en verderop adviseert de commissie het werken met contracten in een aantal gevallen op te leggen als modaliteit voor erkenning en subsidiëring.

Het komt ons voor dat het precies op dit moment van belang is te waken over de inhoud van elk van deze begrippen om te blijven weten waarover we precies spreken. Anders dreigen we ons binnenkort te verliezen in vage discussies in een nieuwsoortig hulpverleningsjargon.

Dit artikel tracht de betekenis en het impact te verduidelijken van het begrip 'contract' binnen de hulpverlening. We doen dit niet met een theoretische uitzetting, maar aan de hand van een verhaal uit de geschiedenis en de praktijk van de Oikoten-werking.

Oikoten dat sinds '82 experimenteert met 'onthemende projecten' voor jongeren uit de Bijzondere Jeugdbijstand, heeft met de 'contractgedachte' immers al een hele evolutie doorgemaakt. En wij hopen dat deze bladzijden inspireren tot reflectie.

A. EEN BEETJE HISTORIEK ACHTER HET OIKOTEN-CONTRACT

In '82 organiseerde Oikoten voor het eerst een vier maanden lange voettocht met jongeren uit de toenmalige 'Rijksopvoedingsgestichten'.

Het werken met 'contracten' binnen de hulpverlening was toen nog erg nieuw.

* Medewerker Oikoten.

1. Zie o.m. de opdracht van Minister LENSSENS aan de Erkenningscommissie, *Advies m.b.t. een vernieuwd voorzieningenbeleid in de Bijzondere Jeugdbijstand*, 16 november 1990, p. 3.

2. *Ibidem*.

3. *Ibidem*, p. 16.

Traditioneel zag men de hulpverlening binnen een streng hiërarchische context, met aan de ene kant de hulpvrager, aan de andere kant de hulpgever.

Het proces van hulpverlening bestond dan essentieel in een overdracht van een beoogde méérwaarde van de ene partij op de andere. Alle deskundigheid lag hierbij aan de kant van de hulpverlener die hierdoor vanzelfsprekend ook de macht werd toebedeeld eenzijdig de regels en wetten te bepalen waarbinnen de hulpverlening kon plaatsvinden.

In het bijzonder achtte men dit het geval in het kader van de hulp aan de jeugd die door de wet met een muur van beschermende maatregelen van de rest van de samenleving werd onderscheiden.

In de loop van de jaren zestig deden, in de lijn van bredere anti-autoritaire tendensen, termen als 'emancipatie', 'medeverantwoordelijkheid', 'zelfbeheer' e.d. hun intrede in de wereld van de hulpverlening. In de marge van de jeugdbescherming kwam dit o.m. tot uiting in de oprichting van de eerste Opvangcentra voor Jongeren (begin jaren '70). Deze initiatieven richtten zich tot jongeren (gemengd!) tussen 16 en 25 jaar. Ze vormden a.h.w. een levende aanklacht tegen de opvoeding-in-onverantwoordelijkheid binnen vele instellingen en waren in hun opstelling bovendien ook behoorlijk militant.

In hun eerste erkenningscriteria (die ze zelf samenstelden) kreeg de emancipatiegedachte een ruime plaats (vrijheid van keuze bij de opname, inspraak van de jongere in de huisregels en in het dagelijks beheer van het centrum, vrijheid in de keuze van relaties, van studie enz.). Het centrale inhoudelijke concept was het ervaringsleren-in-eigen-verantwoordelijkheid. Men ging spreken van 'begeleiders' i.p.v. 'opvoeders'. Hun taak was immers de jongeren te begeleiden op hun zoektocht, eerder dan ze een parcours op te leggen. *Informatie, overleg en confrontatie* waren hierbij de sleutelwoorden, terwijl de *verantwoordelijkheid* maximaal bij de jongere werd geplaatst.

Gezien de aanvankelijke weerstanden binnen de sector is het wellicht niet toevallig dat deze centra het tot voor een vijftal jaren hebben moeten stellen met een experimentele betoelaging door het Ministerie van *Cultuur* (!). Hetzelfde lot was trouwens ook beschoren aan de JAC's, de JIC's enz.

De traditionele hulpverlening in het algemeen en de Jeugdbescherming in het bijzonder leken lange tijd doof voor de geformuleerde kritieken. In het voorwoord van het eerste Oikoten-verslag wordt Oikoten nochtans volledig binnen deze kritische stroming gesitueerd. De naam alleen al ('op eigen kracht, met eigen middelen') liegt er niet om. Anticiperend op de weerstand vanuit de sector schreef men dan ook:

'Er is dan ook geen enkele reden om aan te nemen dat voor OIKOTEN, het initiatief met de vreemde naam dat in deze brochure wordt voorgesteld, de rode loper zal worden uitgerold. 'Ontzorgen' en 'onthemen' zijn nu niet bepaald programmapunten die bovenaan prijken op de top-tien van de welzijnszorg in de verzorgingsstaat.'⁴

4. Oikoten, Voettocht naar Santiago de Compostella 1982, s.p., eerste bladzijde.

B. DE KEUZE VOOR EEN CONTRACT

Hoe de initiatiefnemers de tocht als gebeuren zagen inspelen op dit 'ontzorgen' en responsabiliseren laten we hier even buiten beschouwing. Ons interesseert in het bijzonder wat men had gezien in het contract als kader voor het geheel.

B.1. *Het appel op de deelnemer als individu*

Helemaal in de lijn van de nieuwe wind binnen de hulpverlening wilde ook Oikoten streven naar een grotere gelijkwaardigheid in de hulpverleningsrelatie. De persoon van de cliënt⁵ diende als evenwaardige partner mee aan tafel genodigd wilde het beoogde proces een kans op slagen hebben.

Dit kon moeilijk sterker dan in de formule van een contract, met als achterliggende boodschap: als je deelneemt aan de tocht is dit niet als willoos voorwerp van een maatregel van de jeugdrechter, maar als persoon naast de persoon van de jeugdrechter en de mensen van Oikoten, letterlijk jouw handtekening naast de hunne.

'Omgaan met mensen op basis van een contract benadrukt het feit dat men als waardige partij wordt beschouwd en is dus respectvol.'⁶

Men trachtte het gevoel van evenwaardigheid nog te versterken door aan het eind van het contract niet alleen de jongere, maar ook de andere partijen te waarschuwen voor de gevolgen van een contractbreuk. Alleen voor de jeugdrechters werd er geen 'sanctie' voorzien. We citeren:

'Het niet nakomen van de verbintenissen door de begeleiders of de achterban betekent het zich ongeoorloofd onttrekken aan de verantwoordelijkheden die ze opgelegd kregen: derhalve kunnen zij door de bevoegde rechterlijke instanties ter verantwoording worden geroepen.'⁷

B.2. *Veiligheid door informatie*

Uit de allereerste werkingsbrochure (nog voor de eerste tocht vertrok):

'Tussen alle partijen moet een éénduidig contract worden opgesteld. Daarin dienen alle omliggende afspraken vermeld, alsook wat er gebeurt als de verbintenis niet nagekomen wordt.

In dit verband is het ook heel belangrijk duidelijk te stellen als de verbintenis wel nagekomen wordt, dat zal immers een belangrijke motivatie-factor zijn. We zien het dan ook niet zitten dat de gasten na de reis naar de inrichting terug zouden moeten. Daarover dient verder nagedacht.'

5. De laatste jaren werkt Oikoten met zowel een vrouwelijk als een mannelijk publiek. Om de tekst echter niet te zeer te compliceren zullen we in de volgende bladzijden over de Oikoten-jongeren steeds in mannelijke zin spreken.

6. Oikoten, 'Een andere Weg', *Maandblad Ommekaar*, december 1983, p. 6.

7. *Ibidem*, achtste p. onder punt 'f. Contract'.

Het is bijzonder opvallend dat voor de initiatiefnemers de werkzaamheid van het contract-model grotendeels leek te zitten in de loutere DUIDELIJKHEID van

a. wat er te gebeuren stond, wat de opdracht precies inhield;

b. wat de jongere hierbij vanwege anderen (Oikoten, achterban, begeleider ...) had te verwachten als ondersteuning;

c. wat het beslissingsproces van de jeugdrechter zou zijn t.a.v. dit gebeuren.

Dat de gegeven informatie correct was werd gegarandeerd door de handtekeningen van de partijen. Alle willekeur werd uitgesloten, de jongere wist waar hij met deze tocht aan toe was.^{8, 9}

Dit moet worden begrepen tegen de achtergrond van een jeugdbeschermings-systeem waarbinnen het de minderjarige ontbrak aan elke duidelijkheid, laat staan inspraak, betreffende zowel de aard als de duur van de t.a.v. hem genomen maatregelen.

Wat de jongere met de *deelname* (daarom nog niet het voleindigen) aan de tocht bereikt is duidelijkheid van en daardoor impact op de situatie.

B.3. Impact op het gebeuren

De jongere kreeg echter méér in handen dan de loutere informatie. Er werd hem nadrukkelijk op een rechtstreeks verband gewezen tussen zijn al dan niet slagen in de tocht en de aard van de beslissing van de jeugdrechter betreffende zijn toekomst. Dat zijn gedrag de beslissing van de rechter beïnvloedde was hem ongetwijfeld ook wel eerder al gezegd. Hier kreeg hij echter inzicht in

a. HOE hij moet beïnvloeden om

b. WELK EFFECT te sorteren.

Tegenover de macht van de jeugdrechter speelt dit contract hem een soort TEGENMACHT in handen.

B.4. Vrijheid om te kiezen

Het contract stelde de jongere steeds weer voor keuzen, om te beginnen al of hij zou tekenen of niet. Het contract riep ook tijdens de tocht steeds weer nieuwe keuzemogelijkheden op, in de confrontatie met de telkens nieuwe omstandigheden waarin de tocht de jongere elke dag bracht. Hij had de informatie om te weten waar hij aan toe was en kon dus in vrijheid zijn keuze bepalen.

8. Deze zienswijze rond het belang van informatie-op-zich wordt bevestigd door een reeks experimenten binnen de sociale psychologie rond het concept 'aangeleerde hulpeloosheid'.

Helemaal in dezelfde lijn waren de recente vaststellingen door criminoloog I. VLEKKEN binnen de instelling Pieter Simenon. Hij mat een zeer significante correlatie tussen het gedrag in de instelling en de duidelijkheid betreffende de reden en de duur van de plaatsing. VLEKKEN, I., *Huidig probleemgedrag als gevolg van een onzeker toekomstperspectief*, niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, Afdeling Criminologie, p. 28-50.

9. Helemaal in dezelfde geest hanteerde het beginnende Oikoten de regel: 'Oikoten, glazen huis': de deelnemers aan de tocht hadden principieel inzage in alle documenten en verslagen. Men wilde bewust de rollen hulpverlener-hulpvrager doen vervagen door beide partijen van precies dezelfde informatie te voorzien. Cf. Oikoten, *Voettocht naar Santiago de Compostella 1982*, s.p., laatste hoofdstuk onder punt '3. het contract'.

M.i. maakte precies deze vrijheid voor de doorsnee stapper het grote contrast uit tussen de tocht en het leven in de instelling. Plots waren er keuzen te maken, lagen er allerlei richtingen open.

Meteen was er echter ook, onverbiddelijk, de verantwoordelijkheid. Plots moest je kiezen, maakte niemand meer keuzen in jouw plaats. Plots lag het allemaal in jouw handen ...

Hierdoor had de vrijheid tot zelfbepaling een paradoxaal aspect dat door de initiatiefnemers voluit werd toegelicht:

'De vrijheid en de weg ertoe zal hen in zekere zin meer gevangen houden dan de vrijheidsberoving. Het ligt voor de hand dat deze paradox na een tijdje zwaar begint te wegen, en dat ze zullen trachten eraan te ontsnappen; ze zullen op zoek gaan naar afleiding en verstrooiing, vroeger aangeleerde verdedigingsreflexen zullen de kop opsteken, de drank zal lonken ... maar de paradox zal hen nooit loslaten.

Ze hebben de vrijheid om stomiteiten te doen, de vrijheid om zichzelf de vrijheid te ontnemen, de vrijheid om een nieuw leven te beginnen ..., voor hun keuze zijn ze zelf verantwoordelijk.'¹⁰

B.5. De grote belofte ...

Het contract hield ten slotte ook vanwege de jeugdrechter de vooropstelling van een soort beloning in die de jongere zou verkrijgen als hij slaagde.

De initiatiefnemers zagen hierin één van de pijlers waarop de hele onderneming steunde:

'De tocht kan in se beschouwd worden als een gedragstherapeutisch proces. Een concreet doel, gekoppeld aan een zinnige beloning wordt vooropgesteld. En om dat te bereiken moet een serieuze inspanning worden geleverd, een inspanning met fysieke en psychische vormen de waarde.'¹¹

Over wat er precies vanwege de jeugdrechter aan het slagen in de tocht kon worden gekoppeld deed de eerste tekst zelfs geen uitspraak.¹² Alleen een status quo met de maatregel voor de tocht leek uitgesloten.

Het motiverend effect zag men blijkbaar meer in de VOORSPELBAARHEID dan in de aard van wat er beslist zal worden.

Oikoten had zich echter niet voor niets geïnspireerd op het Amerikaanse Vision Quest, waar jonge delinquenten een overlevingstocht deden in ruil voor hun vrijheid. Naar analogie hiermee werd de jeugdrechters gevraagd zich ertoe te verbinden na een geslaagde Oikoten-tocht het dossier te sluiten.

In hun contract met de jongeren van de eerste tochten verbonden de jeugdrechters zich hierop tot het opheffen van elk gerechtelijk toezicht indien de reis werd volbracht. De tocht naar Santiago werd hierdoor meteen ook de uittocht uit de Jeugdbescherming.

Oikoten ging van toen af werken met een type-contract waarin deze uittocht als standaardbeloning werd opgenomen.

10. Oikoten, 'Een andere Weg', *Maandblad Ommekaar*, december 1983, p. 6.

11. *Ibidem*.

12. Cf. *supra*: citaat uit de eerste wervingsbrochure.

'Uit het gerechtelijk circuit komen wordt door de jongeren als een zeer zinvolle beloning ervaren en vormt een zeer belangrijke motiverende factor om de moeilijkheden onderweg het hoofd te bieden.'¹³

De vooropgestelde beloning speelde in op allerlei romantische gevoelens bij de jongeren (en bij de pers). Deze gevoelens werden door Oikoten nog aangewakkerd. De Santiago-tocht was de tocht naar 'de vrijheid', voorgesteld als een dierbaar goed dat de inspanning van de tocht ruim waard was:

'We zijn ervan overtuigd dat je bereid bent om de moeilijkheden met het stappen, met de groep, met jezelf te overwinnen, te bewijzen dat je het kan aan éénieder die daaraan mocht twijfelen.

Je zal harde uren, heerlijke uren beleven ... en terug in België zal je vrij zijn.'¹⁴

B.6. Twee soorten vrijheid

Hierdoor werden binnen het Oikoten-contract a.h.w. twee soorten vrijheid aangeboden, de ene soort als reisgezel, de andere als reisdoel. We gaan hier even op in:

1. Vrijheid als reisgezel

Het is de vrijheid die geboren wordt uit

1. *inzicht in de situatie* en

2. *toegang tot mechanismen* om deze situatie te beïnvloeden.

Beide voorwaarden werden, althans voor de duur van de tocht, ondubbelzinnig vervuld door de verbintenissen van de partijen uit het Oikoten-contract. Dit genere vrijheid ging dus in onmiddellijk na de ondertekening van het contract. Het ging essentieel om de vrijheid in het maken van een ontelbare reeks *keuzen* t.a.v. de coördinaten van het contract.

2. Vrijheid als reisdoel

Ook bij het soort vrijheid dat de jongere als beloning-voor-achteraf wordt aangeboden willen we even stilstaan.

Deze vrijheid als reisdoel is in meerdere opzichten verschillend van (zelfs tegengesteld aan) de vrijheid die de jongere door het contract als reisgenoot wordt meegegeven:

a. het gaat om negatief geformuleerde vrijheid: vrijheid als afwezigheid van dwang. De beloning neemt iets weg: de verantwoording t.a.v. de jeugdrechter. Verdere uitleg wordt niet geboden.

Een sterk contrast met de vrijheid tijdens de tocht: het contract put zich uit om de precieze coördinaten-van-handeling zo duidelijk mogelijk te omschrijven;

13. *Ibidem.*

14. Uit de *Toelichting bij het Protocol*, aan de stappers tijdens de voorbereiding overhandigd van '82 tot '89.

b. waar het contract de betrokkenheid van mensen tijdens de tocht garandeert, neemt de nagestreefde beloning a.h.w. betrokkenheid weg. Negatief gesteld betekent de maatregel immers dat de jeugdrechter zich definitief van een lastige klant ontdoet.

Men zou kunnen stellen dat het contract voor de diverse partijen krachtig engagement tot uiteindelijk desengagement is;

c. de vrijheid tijdens de tocht is een door Oikoten gegarandeerd aanbod, dat met tekst en uitleg door de vereniging aan jeugdrechters, instellingen en jongeren geloofwaardig en aantrekkelijk wordt gemaakt. De vrijheid achteraf is een onderneming waarvan de geloofwaardigheid geheel op rekening van de jongere wordt geschreven: dat hij nu maar eens laat zien wat hij ervan maakt.

Dat alle eventuele romantiek betreffende 'de gewonnen vrijheid' erg overtrokken was, getuigden de vaststellingen uit ons onderzoek van de curricula van de jongeren na de tocht.¹⁵ Het was trouwens als een oude constatacie van de praktijkwerkers dat de stappers na de tocht a.h.w. in een 'gat' vielen. Hetzelfde onderzoek toonde echter aan dat de dominante positieve herinneringen aan de tocht vaak te maken hebben met het gevoel van vrijheid *tijdens de tocht* waar vele oud-stappers achteraf met heimwee aan terugdenken.¹⁶

Het veelbesproken 'gat' na de tocht werd steeds verklaard vanuit de unieke sfeer tijdens de tocht, de vertrouwensrelatie met de begeleider, het intense contact met de natuur ... die achteraf plots weg kwamen te vallen. Onherroepelijk naar het scheen want de 'andere' hulpverleners bleken niet in staat iets dergelijks aan sfeer tot stand te brengen.

De vraag stelt zich echter of een verkeerd begrip van vrijheid-als-beloning (zowel door de jongere als door Oikoten) niet aan de basis lag van de 'breuk' tussen de tocht en het gewone leven.

Misschien is het de opdracht van Oikoten om, nadat men in de tocht de jongere inderdaad van vrijheid heeft laten proeven, ook inspanningen te leveren om *dat soort vrijheid* ook na de tocht te continueren.

De Oikoten-tussenkost zou dan ook, met betrekking tot het leven na de tocht, moeten leiden tot:

- het verduidelijken van de bereikbaarheid van een voor de jongere aantrekkelijk doel;
- het maximaliseren van de betrokkenheid van de jongere op anderen en omgekeerd, in zijn weg naar het vooropgestelde doel;
- maximaliseren en uitzuiveren van de informatie betreffende het karakter en de intensiteit van deze betrokkenheid. Hierdoor een veiligheidsgevoel creëren: 'Ik weet waar ik aan toe ben';
- verduidelijken van keuzemogelijkheden, mechanismen waardoor de jongere zelf rechtstreeks op zijn situatie kan inwerken.

In de volgende bladzijden zal duidelijk worden hoe men binnen Oikoten tracht dit terrein te verkennen, en dit precies door te sleutelen aan het oorspronkelijke contractmodel.

15. VANDERZANDE, K. en VAN GARSSE, L., *Evaluatieonderzoek Tochten*, 1990.

16. *Ibidem*.

C. HET OIKOTEN-CONTRACT ONDER VUUR

C.1. De kritieken van de jeugdrechters

De jeugdrechters hebben het altijd wat moeilijk gehad met het gestandaardiseerd Oikoten-contract:

– Vooreerst was er volgens meerderen het oneigenlijke gebruik van het woord 'contract'. De term suggereert immers een overeenkomst waarin *evenwaardige* partijen zich *in vrijheid* t.o.v. elkaar *juridisch binden*. Verschillende jeugdrechters achtten dit soort overeenkomst in de relatie jeugdrechter-minderjarige niet plaatsbaar en weigerden zelfs te ondertekenen. Zonder aan de kern van het probleem te raken konden vele kritieken worden omzeild door een uiterst formele ingreep: de term 'contract' werd (in '83 reeds) vervangen door het woord 'protocol', met een blijkbaar minder vergaande juridische connotatie.

– Verder was er twijfel bij de opportuniteit om na afloop van de tocht elk gerechtelijk toezicht op te heffen. Dat de tocht een beloning verdiende, daarover was men het eens. Anderzijds achtte men een continueren van een zeker toezicht ook na de tocht wenselijk, zeker wanneer de jongere zich in het verleden schuldig had gemaakt aan allerlei wetsovertredingen. De verbintenis van de jeugdrechter in het protocol werd daarom als volgt genuanceerd: 'Indien de jongere de voetreis tot een goed einde brengt, heft de jeugdrechter de lopende maatregel op en krijgt de jongere de mogelijkheid om zelf zijn leven in te richten. Indien de jeugdrechter ermee akkoord is, wordt tevens het gerechtelijk toezicht opgeheven'.

– Hiermee waren bij de verwijzers de twijfels omtrent de situatie na de tocht niet verdwenen. Het contractueel engagement van Oikoten om 'na terugkeer met de jongere te zoeken naar de geschikte oplossing' vond men onvoldoende. Men stelde immers in de praktijk vast dat succes in de tocht nog lang geen garantie was voor succes in het dagelijks leven. De jeugdrechters verwachtten steeds nadrukkelijker een door Oikoten gegarandeerde nazorg waarbij de organisatie ook na de tocht t.a.v. de jeugdrechtbank nog een zekere verantwoordelijkheid zou opnemen betreffende het lot van de oud-stappers. Oikoten zat met deze vraag erg verveeld, en misschien méér om principiële dan om praktische redenen. Men vreesde immers dat de idee van een 'verplichte nazorg' in de perceptie van de jongeren zou overkomen als een verkapt verderzetten van de 'bescherming'. Het antwoord was dan ook wat halfslachtig: het protocol bleef ongewijzigd, maar in de onderhandeling met de jeugdrechters deed Oikoten schoorvoetend de toezegging voor een nazorg tot zes maanden na de tocht. Dat deze nazorg, gezien de geografische spreiding van de oud-stappers, een vrijwel onmogelijke opgave was, werd er noodgedwongen maar bijgenomen.

C.2. Bedenkingen in eigen kring

Al deze wijzigingen inspireerden in '88 tot kritische geluiden binnen Oikoten zelf. Vooral het moeizaam worstelen met het nazorg-probleem zat sommigen hoog. Men voelde zich hierin onder druk staan. Men had bovendien de indruk dat de vraag naar nazorg bij de jongeren zelf slechts zeer indirect aanwezig was en dat een aanbod door hen werd aanvoeld als een verkapte verplichting, een verderzetten van de bevoogding.

Anderzijds werd zeker niet gepleit alle energie te concentreren op de tocht alleen, integendeel zelfs. Men wou het hele Oikoten-contract herdenken in functie van precies een verbetering van en een duidelijker zicht op de situatie van de jongeren na het Oikoten-project.

'De onderneming van de jongere is niet de tocht (...). De onderneming van de jongere is zijn plan, zijn bedoeling met de tocht, zijn idee over het leven achteraf, over de mogelijkheid die de tocht voor hem opengooit. Deze ideeën moeten tijdens de selectie getoetst worden op hun haalbaarheid.

De centrale vraag is dus niet: kan deze jongere de tocht aan? Maar veeleer: kan deze jongere het afscheid van de jeugdbescherming aan? En omgekeerd, maar niet minder belangrijk: heeft de samenleving een plaats voor deze jongere buiten de instellingsmuren? Kan de tocht hiervoor de mogelijkheden mobiliseren?'¹⁷

Men achtte het de taak van Oikoten om te trachten rond de deelname van de jongere aan het Oikoten-project een *geloofwaardige* overeenkomst te maken, waarbij het Oikoten-project een zin zou worden gegeven in een lange-termijn-perspectief. De situatie na de tocht werd dan een bekommernis van het allereerste uur, in concreto van bij het eerste selectiegesprek.

De partijen die zich hierbij dienden uit te spreken waren niet op de eerste plaats de jeugdrechters, maar alle personen waarvan nu al duidelijk was dat ze in de toekomst voor deze jongeren iets zouden betekenen (in positieve of negatieve zin) of wilden betekenen.

Men zou kunnen spreken van de 'relevante derden'.

Wanneer men dan sprak over geloofwaardigheid, ging het dan ook om de geloofwaardigheid voor de jongere en voor diens 'relevante derden', of beter nog: geloofwaardigheid voor de jongeren *gezien* de geloofwaardigheid voor zijn relevante derden.

Hiermee was een belangrijk kwaliteitscriterium geformuleerd voor het Oikoten-project en alles wat ermee samenhangt:

Het project diende, hetzij door zijn inhoud, hetzij door de van de jongere gevraagde inspanning, op de eerste plaats voor de jongere zelf, maar eveneens naar zijn sociale omgeving toe een soort 'voorwaardelijke twijfel' op te leveren over de deugdelijkheid van de bestaande vooroordelen en verhoudingen. Minimaal moest de deelname van de jongere aan dit project een aanleiding zijn tot een (her)uitspreken van meningen en gevoelens, tot het (her)scheppen van een oude of een nieuwe duidelijkheid over wat verwacht werd en te verwachten viel.

Het was hierbij voorzien dat soms de hele inhoud in functie van dit criterium zou moeten worden aangepast tot een project-op-maat.

Om dit alles een kans te geven moest de deelname van de jongere aan het project als een appellerende boodschap aan de belangrijkste personen uit zijn sociale omgeving worden kenbaar gemaakt. Deze 'relevante derden' dienden, in het perspectief van het project, zorgvuldig bevraagd op hun standpunt t.a.v. de jongere en zijn onderneming, op aard en intensiteit van eventuele betrokkenheid tijdens en na het project.

Hun standpunten, gevoelens en engagementen moesten, naast deze van de jon-

17. Cf. tekst 'Opmerkingen bij de uitbouw van de nazorg', september '88.

gere, van de verwijzers en van Oikoten, de inhoud vormen van een geïndividualiseerd contract, waarin zij, na de deelnemer, de belangrijkste partijen zouden zijn.

Eén van de 'relevante derden' zou in het nieuwe systeem trouwens worden uitgenodigd om lid te worden van de achterban¹⁸, om als dusdanig ook daadwerkelijk verantwoordelijkheid te nemen in de organisatie en het verloop van het project.

Sinds midden '89 worden binnen Oikoten de standaard-protocollen verlaten voor op maat geschreven overeenkomsten tussen de jongere en zijn 'relevante derden'. We blikken even terug op de ruim dertig 'geïndividualiseerde contracten' die, sinds de start van dit experiment, werden geschreven.

D. (VOORLOPIGE) METHODIEK VAN HET 'GEÏNDIVIDUALISEERD OIKOTEN-CONTRACT'

Stap 1

Nog méér dan in het verleden wordt benadrukt dat *de aanvang* tot deelname aan een Oikoten-project door de jongere zelf dient te gebeuren. We realiseren ons natuurlijk wel dat er vaak ook de invloed (of de druk) van een verwijzer meespeelt. Soms krijgen we echter ook aanvragen die een volstrekt autonoom initiatief zijn van de jongere in kwestie. Dergelijke aanvragen genieten onze bijzondere aandacht.

Stap 2

In de nieuwe aanpak vergroot het relatieve belang van de *selectie-gesprekken* tenover dat van de dossierstudie.

Bij het eerste contact reeds wordt aan de kandidaat uitgelegd dat we het project willen kaderen in een ruimere overeenkomst. In dit kader wordt extra doorgegaan op twee aspecten:

1. Wat is de motivatie van de jongere? Wat wil hij met zijn project bereiken? Waar wil hij achteraf terechtkomen? Wat is zijn perspectief en wat kan de tocht hieraan veranderen?

2. Wie zijn zijn 'relevante derden'? Van wie is hij voor de realisatie van zijn perspectief afhankelijk? Wie moet hij overtuigen? En ook: wie *wil* hij overtuigen? Wie vindt hij zelf (emotioneel) belangrijk?

Stap 3

Bij de *definitieve selectie* werd klassiek rekening gehouden met de fysieke capaciteiten en de sterkte van de motivatie. Mentaal gehandicapten, drank- of drugverslaafden en acute psychiatrie werden geweerd.

Aan deze criteria wordt nu het volgende toegevoegd:

1. Hoe realistisch is het perspectief van de jongere? Hoe fel is hij gemotiveerd

18. De 'achterban' is een groepje van een viertal vrijwilligers die, samen met het verantwoordelijke personeelslid, een project vanuit België intensief volgen en ondersteunen. Zij staan traditioneel ook in voor de organisatie van een opvang van de deelnemers na hun terugkeer in België.

voor dit perspectief? Is het méér dan een zuiver negatieve keuze? Is het méér dan dagdromerij? Wat is het te verwachten perspectief zonder het Oikoten-project?

2. Kunnen wij, samen met de jongere, dit perspectief een zekere geloofwaardigheid geven bij de 'relevante derden'? Bestaat de kans dat het hen uitnodigt tot een (hernieuwd) engagement t.a.v. de jongere? Zouden ze zich in dit perspectief een plaats kunnen geven?

3. In hoeverre zou de aard van het project waarvoor de jongere zich kandidaat stelt de geloofwaardigheid van *deze* jongere met *dit* perspectief t.o.v. de door hem genoemde 'relevante derden' kunnen versterken?

In de klassieke procedure werd 'perspectiefloosheid' gehanteerd als positief selectie criterium. Men wou hiermee de boodschap geven dat de tocht in geen geval nog bestaande perspectieven (school, reeds geplande vrijstelling ...) mocht doorkruisen en dat Oikoten zich vooral tot de 'zwaarste' groep richtte. In het licht van wat we hierboven schreven over nazorg is dit criterium echter paradoxaal.

In de nieuwe procedure wordt dit criterium niet verlaten, maar wel genuanceerd. Het gaat om perspectiefloosheid-binnen-de-bestaande-mogelijkheden waarbij in de loop van de selectie-procedure positieve aanwijzingen worden vereist dat een langdurige en specifieke vorm van ontheming een verschuiving zou kunnen teweegbrengen in de problematiek en/of in de sociaal-maatschappelijke positie van de kandidaat. In realiteit gaat het dan ook niet om een 'verstrenging' van de selectie, maar eerder om een verschuiving van de aandacht tijdens de selectieprocedure.

Stap 4

Nauw verweven met de beslissing rond de selecties, minstens gedeeltelijk ermee gepaard gaand, wordt er voor het eerst *contact gelegd met de toekomstige partijen* van het contract. Aan de hand van gesprekken met de jongere, de verwijzers, de instellingen enz. worden de partijen geïnventariseerd en geïdentificeerd. Met de jongere wordt intussen besproken hoe hij zijn deelname aan het project t.a.v. elk van de partijen tot een geloofwaardig appel kan maken. Hij dient ook te expliciteren wat hij precies van hen hoopt te bekomen.

Vervolgens wordt elk van de partijen afzonderlijk door iemand van Oikoten bezocht.

Tijdens dit gesprek worden de partijen

– ingelicht over:

- * de aard van het project;
- * de motivatie van de jongere om hieraan deel te nemen;
- * het perspectief dat hij zich na afloop van het project hoopt te verwerven;
- * de verwachtingen die hij hierbij heeft naar derden toe¹⁹;

– gevraagd naar hun standpunt t.a.v. de jongere in het licht van zijn deelname aan het project en van wat hij ermee hoopt te bekomen. Naast meningen zijn hierbij ook en vooral gevoelens aan de orde;

19. Voor één van de partijen houden deze verwachtingen meer bepaald in dat hij/zij tijdens de tocht zouden fungeren als 'achterbanfiguur' en ook na de tocht, in overleg met Oikoten, een blijvende ondersteuning zou verzekeren.

– gevraagd zichzelf te situeren t.a.v. de jongere en zijn deelname aan het Oikoten-project: wat kan de jongere van hen verwachten als hij slaagt, wat zal hun houding zijn als hij faalt. Hoe zien ze hun (des)engagement t.o.v. de jongere op korte en langere termijn?

Volledigheidshalve dient te worden vermeld dat Oikoten zichzelf ook beschouwt als één van de partijen. Het engagement van de jongere dient dus ook voor ons geloofwaardig te zijn. De uitspraak hierover valt echter vanzelfsprekend samen met de selectie. De explicitering van ons engagement t.a.v. de jongere in kwestie maakt het voorwerp uit van een overleg van het voltallige team.

Ten slotte is er de begeleider van het project die eveneens wordt beschouwd als een afzonderlijke partij. Als dusdanig wordt hij door ons betrokken bij de selecties van de kandidaten.

Stap 5

Vervolgens worden de standpunten geïnventariseerd en uitgeschreven tot een ‘*voorstel tot contract*’. Hierin wordt de aanleiding van de overeenkomst, nl. de deelname van de jongere aan het specifieke Oikoten-project, concreet omschreven. Hierop wordt elke partij bij naam genoemd, waarna zijn/haar standpunt in een drieluik wordt uiteengezet:

1. ‘Overwegende dat ...’

Nl. het aanvoelen door deze partij van de persoon van de jongere, de globale problematiek, van de huidige voornemens en plannen ...

2. ‘Verbind ik mij ...’

Nl. tot een zekere mate van (des)engagement t.a.v. de jongere of andere partijen, tijdens en na het project, in functie van al dan niet nakomen van verbintenissen uit het contract.

3. ‘Opdat ...’

Nl. een explicitering van mijn persoonlijke doelstellingen achter deze verbintenis.

Bij de formulering van de standpunten zijn er een reeks aandachtspunten²⁰:

– alles dient op een ondubbelzinnige en eenvoudige manier te worden gesteld.

In het bijzonder de verbintenissen dienen uiterst concreet te worden omschreven. Loutere intentieverklaringen worden geweerd;

– zoveel mogelijk wordt geschreven in de stijl en met het woordgebruik van de betreffende partijen om de herkenbaarheid te maximaliseren;

– de inhoud van het geschrevene moet overeenkomen met de inhoud van het gesprek. De scherpe kanten mogen hierbij niet worden afgerond, integendeel zelfs. Vaak worden letterlijke citaten in het contract opgenomen. De creativiteit van de opsteller zit in de rangschikking van wat is gezegd tot een coherent en in-voelbaar geheel op basis waarvan de partijen met elkaar a.h.w. in een schriftelijke dialoog worden gebracht;

– uitdrukkingen van gevoelens verdienen een belangrijke plaats, belangrijker dan deze van vaststellingen en feiten. In de verwoording van deze gevoelens mag

20. Op de motieven achter deze aandachtspunten gaan we hier niet verder in. Dit zou ons te ver leiden. We willen alleen stellen dat we ons hiervoor hebben laten inspireren door diverse auteurs uit de sfeer van de existentiële en cliënt-centered psychotherapie.

de opsteller, vanuit een empathisch aanvoelen, soms wel iets invullen of in reliëf plaatsen. Achteraf volgt immers toch de toetsing. Negatieve gevoelens verdienen evenveel aandacht als positieve. Onduidelijke gevoelens verdienen zelfs méér aandacht dan de ronduit geëxpliciteerde;

– het geheel moet een overzichtelijke indruk geven en vlot leesbaar zijn. Layout is hierbij niet onbelangrijk.

Stap 6

Dit 'voorlopig contract' wordt hierop aan alle partijen toegestuurd met de vraag naar eventuele wijzigingen of amendementen bij *hun* standpunt. Soms is het wenselijk het voorstel tot contract terug individueel met de partijen te gaan bespreken. Op een vraag naar wijziging moet steeds worden ingegaan. Het gewijzigde 'voorlopig contract' wordt dan meteen het eigenlijke *definitieve contract*.

Stap 7

Na de redactie van het definitieve contract worden de partijen uitgenodigd dit contract te komen ondertekenen. Deze *ondertekening* vindt plaats in de Oikotenboerderij op de laatste avond van de onmiddellijke voorbereiding op het project, en is dus meteen ook het afscheid van de jongere. Aan het verloop van deze laatste avond wordt een wat ritueel karakter gegeven:

– wanneer iedereen aanwezig is zetten de partijen uit elk contract (doorgaans nemen aan een Oikoten-project twee jongeren deel) zich apart. Het hele contract wordt nog eens van A tot Z overlopen zodat de inhoud van elk van de standpunten voor iedereen duidelijk zou zijn. Het is niet direct de bedoeling dat deze samspraak nog tot ingrijpende wijzigingen in de standpunten zou leiden. Wel kunnen er verduidelijkingen worden gegeven;

– als dit voorbij is zetten alle genodigden zich terug samen. De projectverantwoordelijke gaat nog even in op de inhoud van het engagement waartoe de jongeren zich met hun project zullen verbinden, alsook op het belang van het engagement van de aanwezigen;

– hierop worden de contracten onder applaus ondertekend, eerst door de jongeren en de begeleider, vervolgens door de 'relevante derden', en ten slotte door de projectverantwoordelijke;

– na de ondertekening wordt op de hele onderneming een toast uitgebracht waarna iedereen nog een tijd lang gezellig kan blijven nakaarten.

Stap 8

De jongere en de begeleider krijgen elk dadelijk een ondertekend contract mee bij hun vertrek. Aan de andere partijen wordt in de loop van de week volgend op het afscheid een kopie toegestuurd.

E. BEDENKINGEN UIT DE PRAKTIJK

E.1. Het gevecht tegen de tijdsdruk

De geschetste procedure kost vanzelfsprekend heel wat meer tijd dan het aanbieden van het vroegere standaard-protocol. Nu is er doorgaans niet méér dan een paar weken tussen de aanvraag tot deelname en de voorziene start van het project. Hiervoor zijn er diverse oorzaken:

- de verwijzers zijn pas geneigd op zoek te gaan naar kandidaten nadat door Oikoten een project werd aangekondigd;
- de limietdatum voor indiening van kandidaturen wordt door hen traditioneel veeleer afgewacht dan geanticipeerd;
- de jongeren zelf zouden slechts gemotiveerd zijn om zich kandidaat te stellen als het project ook korte tijd nadien effectief van start gaat²¹;
- in functie hiervan is er binnen Oikoten een zeker onbehagen t.a.v. gestelde kandidaturen waarop niet op korte termijn een aanbod voorhanden is.

Het gevolg is in elk geval dat de contracten vaak onder een grote tijdsdruk tot stand moeten komen. Deze tijdsdruk determineert soms de gevolgde procedure. Zo werden in een aantal gevallen partijen enkel telefonisch of slechts zeer oppervlakkig geconsulteerd. Soms werden diverse partijen noodgedwongen samen gezien. In enkele gevallen werd het aantal partijen zelfs beperkt in functie van het acute tijdsgebrek. Ondanks dat menen we dat de kwaliteit van de geschreven contracten in het licht van de doelstellingen, ruim een 'voldoende' haalt.

E.2. Enkele aspecten nader bekeken

De contracten die de voorbije maanden werden geschreven varieerden in omvang van drie tot veertien bladzijden (gemiddeld zeven), in aantal partijen van drie tot twaalf (eveneens gemiddeld zeven).

E.2.1. Wie is partij?

In elk contract komen de jongere, de plaatsende instantie en Oikoten (+ begeleider of gastgezin) als partij voor. Meestal worden ook de ouders als partij aangesproken. Ook de grootouders worden vaak als 'relevante derden' betrokken. Hier en daar komt ook een broer, een zus of een tante aan het woord.

Ten slotte zijn er de steun- (of 'achterban'-)figuren. Meestal werden ze op advies van de jongere betrokken met het oog op persoonlijke ondersteuning tijdens en na het project. De wegwijzer naar al deze partijen is de jongere zelf. Hij brengt reliëf aan in de personen rond zich, zegt ons wie voor hem het belangrijkste is. Deze 'belangrijkheid' heeft soms te maken met intensiteit van betrokkenheid, evenzeer echter met de mate van afhankelijkheid.

21. Het gaat hier om een veronderstelling die teruggaat op het beeld van de impulsieve, dag-op-dag levende minderjarige. Een paar aanvragen uit het voorbije jaar stellen m.i. toch deze veronderstelling in vraag. Een aantal kandidaten bleken wel degelijk in staat de spanning lange tijd uit te houden.

E.2.2. Reacties van de partijen

Onze werkwijze oogst over het algemeen veel bijval, zowel bij de verwijzende instanties als bij de familieleden. De meeste reacties krijgen we wanneer de partijen het 'contract-voorstel' in de bus hebben gekregen.

– Men voelt zich echt 'gekend' in het gebeuren. Voor sommige personen vormde dit een contrast met het verleden, waar ze het gevoel hadden dat alles over hun hoofd werd beslist. Het is vaak ook een aangename verrassing dat in het contract ook de gevoelens van woede en bitterheid niet weggecensureerd werden.

– Enkele mensen reageerden zeer dankbaar omdat het geschrevene ook voor henzelf iets had klaargesteld, verduidelijkt, omtrent hun standpunt en gevoelens. Iemand zei letterlijk, zeer geëmotioneerd: 'Hier staat nu eindelijk eens in mentaal op papier waar ik nu al jaren mee rondloop'.

– In het contract komen mensen, die soms al jaren geen woord meer met mekaar hebben gewisseld, elkaar terug tegen. Dit was o.m. enkele keren het geval bij gescheiden ouders. Wij hadden het gevoel dat deze 'dialoog' nooit negatief is geweest, integendeel zelfs: men nam met wat ongeloof, wat cynisme soms, maar vaak ook wat onwennig-verrast en steeds met grote interesse kennis van het standpunt van 'de andere'. De stap om dan samen ook het contract te komen ondertekenen blijkt in deze gevallen echter te groot.

Opvallend is ten slotte dat er tot nu toe niemand ingrijpende wijzigingen heeft voorgesteld. Over het algemeen was men zonder meer akkoord met de formulering.

E.2.3. Het engagement van de 'relevante derden'

Een kleine minderheid van de partijen laat zich door de onderneming van de jongere verleiden tot een verregaand tegenengagement:

- een moeder beloofde voor de duur van het project zelf in therapie te gaan;
- een andere moeder stelde haar zoon een belangrijke financiële tussenkomst in het vooruitzicht;
- enz.

Het valt echter op dat de meeste partijen voorzichtig zijn met engagementen. Dit is zeker het geval bij de naaste familieleden.

In enkele gevallen bestaat de inbreng van de partijen er zelfs in extreem duidelijkheid te scheppen over het feit dat ze zich t.a.v. de jongere tot absoluut niets meer wensen te verbinden.

DUIDELIJKHEID is dan ook de belangrijkste vrucht van onze rondgang bij de 'relevante derden'. Deze duidelijkheid komt een realistische voorbereiding van de terugkeersituatie ten goede. Het belang van het engagement van de steunfiguur spreekt zeer sterk uit veel van de contracten.

E.2.4. De ondertekening

Kort voor het vertrek (meestal de laatste avond van de voorbereiding) worden alle partijen, zoals gezegd, uitgenodigd om het contract te komen ondertekenen. Dit blijkt zowel voor de jongeren als voor de 'omstaanders' een zeer geladen en

intiem moment. Naast de 'relevante derden' van de jongeren zijn er ook enkele personeelsleden van Oikoten aanwezig. Zij verzorgen de sfeer rond het gebeuren: een hartelijke ontvangst, wat gezelligheid en muziek ...

De laatste bespreking van de standpunten met de partijen gebeurt met slechts het meest betrokken personeelslid als 'buitenstaander'.

Hoewel iedereen vooraf de standpunten heeft gelezen, wordt men er hier a.h.w. 'face to face' opnieuw mee geconfronteerd. Vaak hebben de mensen mekaar al lange tijd niet meer gezien of brengt de tekst direct of indirect oude meningsverschillen opnieuw ter tafel. Enkele keren waren er nog heftige discussies, maar ze konden altijd sereen worden afgerond. Zoals gezegd was de stap om dit gesprek te voeren voor sommige partijen té bedreigend. Ze verkozen het contract achteraf te ondertekenen. O.i. gingen hierdoor soms wel kansen verloren, maar hoewel we hebben aangedrongen, hebben we getracht geen druk uit te oefenen.

Tijdens de eigenlijke ondertekening is er doorgaans een grote emotionele geladenheid. Een glas goede wijn is achteraf echt wel op zijn plaats om wat te 'bekomen'. De sfeer wordt echter nooit uitgelaten of lacherig. Men beseft blijkbaar zeer goed dat er nu een punt is gezet achter een stuk geschiedenis en dat het startschot is gegeven van een nieuwe periode.

Van daaruit kan men zeggen dat werken met contracten een vorm is van omgaan met tijd(sbeleving).

E.3. Het effect van het contract op het project zelf

De functie van het oude standaard-protocol tijdens het eigenlijke project was een soort stok achter de deur; de jongere wist dat hij te winnen of te verliezen had. Vooral het standpunt van de jeugdrechter was dan doorgaans van het grootste belang: terug naar de instelling of de vrijheid ...

Precies op dit stuk lijken de huidige contracten dan weer aan scherpte te hebben ingeboet t.o.v. het vroegere protocol. De standpunten zijn immers veel genuanceerder gesteld dan vroeger het geval was en wat de 'reactie bij mislukking' betreft: de partijen, inclusief de jeugdrechters, hebben het blijkbaar zeer moeilijk om deze even genuanceerd en gemotiveerd vast te stellen als de 'beloning na succes'. Het enige dreigement dat in onze contracten terug te vinden is, is de 'passende maatregel' (nergens nader omschreven) die de jeugdrechter zal treffen mocht de jongere mislukken. Anders gezegd: de huidige werkwijze mikt vooral op de opbouw van een gerichte positieve motivatie bij de jongere.

We hebben tot nu toe niet systematisch bevraagd of dit bij de jongere tijdens de maanden van het project ook werkt. Toch merkten we al iets: sommigen refererden voortdurend en zeer uitgesproken aan het contract²², terwijl enkele anderen het hele contract, samen met alles wat Belgisch was, tijdens het project volledig naar de achtergrond wegschoven.

Onmiskenbaar is dat onze werkwijze een veel grotere BETROKKENHEID van de partijen bij het hele Oikoten-gebeuren teweegbrengt. In veel gevallen werd door de betrokkenen tijdens het project geregeld met ons contact gehouden.

22. Dit was in het bijzonder het geval bij enkele jongeren die zelf, totaal onafhankelijk van derden, hun aanvraag tot deelname deden.

Ook de aanwezigheid van familieleden bij het vertrek- en het terugkomst-ceremonieel is fors toegenomen.

O.i. kan het moeilijk anders of deze positieve betrokkenheid zet zich door na de tocht. Onze ervaring is echter nog te jong om hierover iets met zekerheid te kunnen zeggen.

F. SLOTBEDENKINGEN

F.1. Heel deze tekst door zijn we blijven spreken van 'contracten'. In de concrete formulering van deze 'contracten' wordt de referentie aan het juridisch discours trouwens aangehouden met de indeling 'overwegende ...' 'verbind ik me ...' 'opdat ...'. Gaat het hier dan eigenlijk om een contract-in-juridische-zin met aspiraties op 'rechtsgeldigheid'?

Ik geloof dat we deze vraag met overtuiging negatief moeten beantwoorden en dit om diverse redenen:

– met betrekking tot de jongere als partij: nog los van het feit dat het om een minderjarige gaat, is de jongere volkomen afhankelijk van de andere partijen voor wat de organisatie en de inhoud van en de toestemming voor het project betreft, alsook voor het gevolg dat het volbrengen van het contract zal hebben op zijn (materiële) situatie. Hij beschikt over geen enkel wapen om wat dan ook af te dwingen;

– met betrekking tot de keuze van de andere partijen: bijna niemand is 'vrij' partij in dit contract.²³ Of en in welke mate men partij is wordt in overwegende mate gedetermineerd door het kader van macht en afhankelijkheid waarin men zich t.a.v. de jongere bevindt. Het Oikoten-contract herbevestigt a.h.w. dit bestaande kader, stelt het op scherp om zo precies mogelijk het project hierin te kunnen situeren;

– met betrekking tot de aard van de verbintenissen: deze wordt autonoom door elk van de partijen ingevuld op volslagen subjectieve gronden. De vraag naar evenwaardigheid van de verbintenissen is triviaal alleen al omdat het specifieke effect van het Oikoten-project zowel voor de jongere als voor zijn 'significante derden' eigenlijk een grote onbekende is. Men beschikt dus niet over een maatstaf.

F.2. Toch zijn er inhoudelijke gronden om de juridische terminologie te handhaven:

1. de referentie aan het juridische nodigt uit tot ondubbelzinnige explicitering, niet enkel van de aard van de verbintenis, maar evenzeer van de motivatie daartoe. Hierdoor stelt de procedure mensen soms vragen waarop ze, ook voor zichzelf, tot nog toe nooit hebben geantwoord;

2. de referentie aan het juridische roept een sfeer op van ernst waarin vage 'goede voornemens' of ongenueanceerd 'acting out' eindelijk geen plaats meer hebben;

23. Uitzonderingen zijn hierin misschien nog het meest de steunfiguur (voor zover geen naaste familie van de jongere) en ook wel de mensen van Oikoten.

3. de referentie aan het juridische evoceert een situatie die men, o.m. precies via dit specifieke Oikoten-project, hoopt te bereiken, nl. een toestand waarin men

- * als gelijkwaardige partijen;
- * in wederzijds respect voor elkaars identiteit en belang;
- * en in openheid betreffende feiten en toestanden uit het verleden, in staat zou zijn tot voor alle partijen aanvaardbare en sluitende verbintenissen.

F.3. Omgekeerd houdt de benaming 'gepersonaliseerd contract' dan weer een soort vingerwijzing in naar het strikt juridische model. De term 'gepersonaliseerd' verwijst naar de ereplaats voor het subjectieve in de verwoording van zowel de be- weegredenen als de verbintenissen.

De praktijk van het werken met het 'gepersonaliseerd contract' roept het contrast op met de gangbare en rechtsgeldige standaard-contracten die mensen door- gaans met mekaar aangaan waarin mogelijke onderlinge macht en afhankelijk- heid zorgvuldig wordt gemaskeerd en die, in al hun 'objectiviteit', al lang niet meer kaderen in een zinvolle communicatie van mens tot mens.

F.4. Ten slotte nog enkele gevaarlijke valkuilen in deze manier van werken:

a. als met dit 'gepersonaliseerd contract' een dogma geschapen is in de werk- wijze van Oikoten, vergissen we ons totaal.

Immers, het contract-model vooronderstelt

- een zeker mate van sociale betrokkenheid van en naar de jongere;
 - zekerheid dat het aanspreken van de 'relevante derden' voor de jongere rele- vant is met betrekking tot zijn motivatie voor het Oikoten-project;
 - een bereidheid en een capaciteit van de 'relevante derden' om open over hun standpunt te spreken;
- enz.

Het werken zonder, of met een andere vorm van 'contract' moet dus, mits mo- tivatie, mogelijk zijn;

b. in dezelfde lijn moet er respect blijven voor de partijen in hun beslissing om het contract al dan niet te ondertekenen²⁴, hoe groot ook de verleiding om de mensen hiervoor onder druk te zetten. Verder dreigt ook hier, zeker gezien de tijdsdruk waaronder gewerkt moet worden, een zekere routine bij het opstellen van de contracten. Standaardformuleringen horen eigenlijk niet thuis in een 'ge- personaliseerd contract', waarmee ik o.m. wil zeggen dat b.v. ook de personeels- ploeg van Oikoten zich moet blijven verplichten om voor elke nieuwe jongere precies te motiveren waarom dit specifieke Oikoten-project wordt aangeboden, wat we t.a.v. hem als onze specifieke opdracht zien, enz. Waken we hierover niet, dan zal deze werkwijze zijn huidige frisheid en werkzaamheid snel verliezen.

Leo Van Garsse

24. Het voorbije jaar kwam het bij een drietal partijen voor dat ze zich weliswaar mondeling volkomen akkoord verklaarden met de formulering van hun standpunt, doch weigerden te tekenen.